

DR. BAGI JÓZSEF

Az Oroszországi Föderáció nemzetbiztonsági szervezetei

Secret Services of the Russian Federation

Absztrakt:

Oroszország bel- és külpolitikájának megvalósításában mindig is nagy szerepe volt és van az erőszakszervezetek aktív tevékenységének.

A Nemzeti Biztonsági Stratégiában meghatározott nemzetbiztonsági fejezet védelmi szektorának a gyakorlati megvalósítása a katonapolitika feladata.

Az orosz külpolitikát a célok, az eszközök és érdekérvényesítési módszerek megújulása jellemzi. Az orosz diplomácia Putyin elnöksége idején elért politikai stabilizáció eredményeként magabiztosabbá vált. Reálisan méri fel lehetőségeit – külpolitikáját a pragmatizmus, a gazdasági érdekérvényesítés jellemzi.

Abstract:

The security organizations always have been as an important part of the internal- and foreign policy of the Russian Federation.

The national security is the part of the National Security Strategy and it is carrying out by the military policy.

The foreign policy's targets, tools and defends of own interest are renewed. The stabilization of Russian policy during Putin's areas makes the Russian diplomacy more sure. Russia assessments the own possibility more really – the foreign policy is pragmatic; the economical interest is the main aim.

Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikájának megértéséhez okvetlenül szükséges az ország társadalmi berendezkedésének az ismerete. Ellenkező esetben nem tudjuk helyesen értékelni az orosz politikai lépéseket. Ezért egy rövid ismertető Oroszország társadalmi körülményeiről.

Oroszország, hivatalos nevén az Oroszországi Föderáció („Rasszijszkaja Federácija”) területét tekintve a volt Szovjetunió 22,4 millió km²-éből 17,1 millió km²-t „örökölt”. A 291 milliós lakosságából pedig 149 millió – 2008-ban 142 millió – maradt Oroszország területén. Fővárosa, a 9 millió – 2008-ban 10,5 millió – lakosú Moszkva, amelynek lélekszáma az agglomerációval és a tranzittal együtt jóval meghaladja a „napi” 10 milliót – a napi 15 milliót 2008-ban.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Oroszország – 1922. december 30-tól kezdve egészen az 1990-ben a Köztársaság Legfelsőbb Tanácsának az „Állami szuverenitásáról” elfogadott nyilatkozatáig – lényegében a Szovjetunió részeként, meglehetősen korlátozott önállóságot élvezett. Az ország történelmének ekkor megkezdődött új szakasza, az önálló orosz államiség és a demokratikus átalakulás időszaka merőben új távlatokra tett szert az 1991. augusztus 19-21. közötti sikertelen puccsot követően, illetve amikor 1991. december 8-án megszűnt létezni a Szovjetunió.

Oroszország államiségének lényegi alkotó eleme a föderatív államforma. A Szovjetunió szétesése és az úgynevezett „utódállamok”, közte az Oroszországi Föderáció létrejötte az addigi Uniót alkotó, etnikailag elkülönült köztársaságok függetlenné válásával valósult meg.

Oroszország 86 úgynevezett „föderációs szubjektumból (jogalanyból)” áll:

„Az egykori Szovjetunió felbomlását követően, az Oroszországi Föderáció történetének első időszakában a további szétdarabolódás reális veszély volt, amelynek legvéresebb fejezetét az 1994 decemberétől 1997 áprilisáig tartó csecsen háború jelentette. Mára némileg ellentétes tendenciák tapasztalhatók. A központ megpróbálja a régiókat politikailag és gazdaságilag egyaránt maga alá gyúrni, az államigazgatást területi és nem nemzeti elv alapján megszervezni. A kormányzóválasztások lezajlása után – bár a korábbi kinevezett helyett választás útján funkcióba került regionális vezetők legitimitása jelentősen megnőtt – az új funkcionáriusok a központtal folytatandó együttműködésre kényszerültek. Magatartásukban – néhány kivételtől eltekintve – kevés szerepet játszott, illetve játszik párthovatartozásuk vagy politikai szimpátiájuk. Moszkva elsősorban „egyéni megközelítést” alkalmazva igyekszik megoldozni a kormányzókat, párhuzamosan alkalmazva a kedvezmények, és az – esetenként meglehetősen durva – nyomásgyakorlás módszereit.”¹

A fentiekben felsorolt adminisztratív felosztás többé-kevésbé megfelel a volt szovjet közigazgatási rendszernek. Az Oroszországi Föderáció megalakulásának következményeként új közigazgatási területek jelentek meg. Ilyen például az elnöki képviselőket megvalósító kerületek vagy régiók, összesen hét:

¹ Tömösváry Zsigmond, dr. Nagy László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén, 9. old. Honvéd kiadó 1999

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

- Központi Szövetségi Kerület
- Déli Szövetségi Kerület
- Észak-nyugati Szövetségi Kerület
- Távolségi Szövetségi Kerület
- Szibériai Szövetségi Kerület
- Uráli Szövetségi Kerület
- Volgai Szövetségi Kerület

1.sz. ábra. Az Oroszországi Föderáció elnöki kerületei²

Ezek a kerületek (régiók) több megyét, területet vagy autonóm föderációs szubjektumot (jogalanyt) foglalhatnak magukban. Az elnök által kinevezett elnöki képviselők feladata a régió mindennapi életének, biztonságának és fejlesztésének a biztosítása a szövetségi érdekek messzemenő figyelembe vételével. A régiók szerinti felosztás könnyebb áttekinthetőséget, vezethetőséget és tervezést tesz lehetővé, kizárva a helyi érdekek felülkerekedését a szövetségi elgondolásokkal szemben.

„Az 1993. december 12-én népszavazással elfogadott „jelcini” alkotmány alapján erős elnöki rendszer épült ki, amelyet politikailag erősített az a tény is, hogy Jelcin a nemzetközi közvélemény és az orosz társadalom jelentős része szemében a demokratikus reformok garanciája volt. E rendszerben megtalálható a hagyományos demokráciák csaknem valamennyi intézménye, azonban azok működése, a társadalom életében betöltött szerepük és súlyuk szerint nem hasonlíthatók az európai, de különösen nem a nyugati demokráciákéhoz. Az elnöki hatalom politikai szempontból szinte korlátlan, az országot a politikai pártok, társadalmi mozgalmak helyett a különböző gazdasági-bürokratikus érdekcsoportok

² Az adatok letöltve a <http://president.kremlin.ru/administration.shtml> honlapról 2014.11.10-n.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

irányítják, amelyek között az egyensúlyt ez idáig Jelcin elnök jelentette és jelenti bizonyos mértékig ma is.

A végrehajtó hatalom csúcsán az elnök áll. Munkáját közvetlenül az Elnöki Adminisztráció segíti, de a legfontosabb döntések meghozatalában nem elhanyagolható szerepe van az elnök mellett működő tanácsoknak (közülük is a legjelentősebb talán az Elnöki Tanács – „Prezgyentszkij Szovjet” –, amely a legfontosabb szakterületek legismertebb szakértőiből álló tanácsadó testület, az Adminisztrációk Vezetőinek Tanácsa, a Káderpolitikai Tanács stb.), a különféle bizottságoknak (Állampolgársági, Kegyelmi, Emberi Jogi, Kitüntetési stb.) és kamaráknak (Társadalmi Kamara, Tájékoztatási Viták Bírói Kamarája stb).

A végrehajtó hatalom segítségével igen fontos szerepet tölt be az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanácsa, amely a nemzetbiztonság teljes spektrumában készíti elő a legfelső szintű politikai döntéseket, s amelynek elnöke a mindenkori orosz elnök. Tagjai – funkcióhoz kötöttek – a mindenkori miniszterelnök, a Parlament két házában elnökei, a Biztonsági Tanács titkára, a legfontosabb miniszterek (külügy-, belügy-, védelmi, nemzetiségügyi miniszter, a rendkívüli helyzetek és a polgári védelem minisztere, valamint a Külső Hírszerzés, a Szövetségi Biztonsági Szolgálat és a Szövetségi Határőr Szolgálat vezetői.

A végrehajtó hatalom fontos eleme az Oroszországi Föderáció Kormánya, amelynek tagjai a miniszterelnök, a miniszterelnök helyettes(ek) – ezek száma időről időre változik -, valamint a szövetségi miniszterek. Ez utóbbiak közül viszont az elnök közvetlen irányítása alá tartoznak az ún. „erő-miniszterek” (a védelmi és a belügyminiszter, a Szövetségi Határőr Szolgálat miniszteri jogállású igazgatója), valamint a polgári (külső) hírszerzés és az elhárítás ugyancsak miniszteri jogállású vezetői.³

A törvényhozás Oroszországban kétkamarás parlament keretén belül ölt testet:

- Az Állami Duma (alsóház), amely az alkotmány értelmében 450 képviselőből áll. A képviselők fele egyéni választókerületben, másik fele pedig országos listán kerülhet be a parlamentbe. Az ún. „vegyes” választási rendnek megfelelően a parlamentbe bejutott képviselők frakciókba, vagy csoportokba léphetnek be. Az országos listán bejutott pártok, tömörülések, blokkok „frakciót”, míg az egyéni választókerületekben bekerült képviselők „képviselőcsoportot” alkothatnak. Az Állami Duma keretén belül 23-26 szakbizottság működik, amelyek közül a legfontosabbak közé a Külügyi, a Költségvetési, a Gazdaságpolitikai, a Nemzetbiztonsági, és a Védelmi Bizottságokat sorolhatjuk.
- a Szövetségi (Föderációs) Tanács képezi a felsőházat, amely az Alkotmány szerint 178 főből áll. A regionális elvre épülő felsőházban nem működnek frakciók, illetve képviselőcsoportok és a képviselők nem főállásban végzik a munkájukat. A felsőház is szakbizottságokban (10-12 bizottság) végzi a plenáris üléseket előkészítő munkát.

³ Tömösváry Zsigmond, dr. Nagy László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén, 21.old. Honvéd kiadó 1999

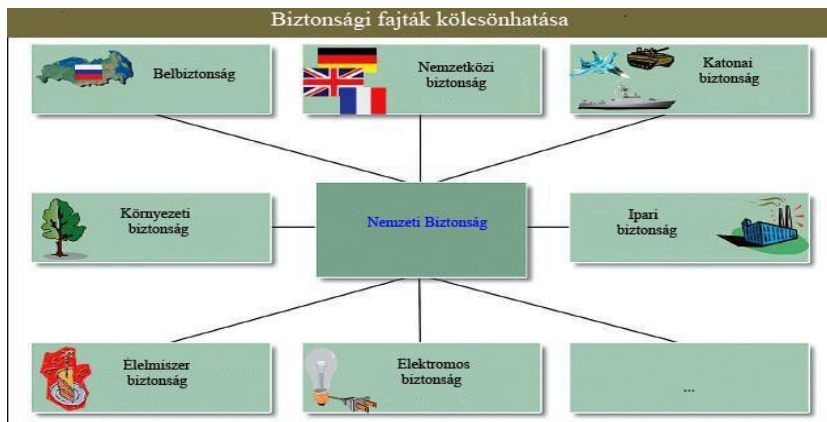
HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Az Oroszországi Föderáció biztonságpolitikáját, mint az állam politikájának szerves részét az alábbi főbb biztonságpolitikai dokumentumok határozzák meg:

- Az Oroszországi Föderáció Alkotmánya;⁴
- Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsági Stratégiája 2020-ig;⁵
- Az Oroszországi Föderáció Külpolitikai Konceptiója;⁶
- Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínája;⁷
- Az Oroszországi Föderáció Tengerészeti Doktrínája 2020-ig;⁸
- Az Oroszországi Föderáció Informatikai Biztonsági Védelmének Doktrínája;⁹
- Az Oroszországi Föderáció Szövetségi Törvényei;
- Az Oroszországi Föderáció Elnökének Rendeletei;
- Az Oroszországi Föderáció Kormányának Határozatai.

Az orosz nemzetbiztonsági dokumentumok megalkotása során a szakemberek tudományos elemző-értékelő módszereket alkalmaznak a különböző lehetőségek és fenyegetések összessége eredőjének meghatározására. Kezdeként meghatározzák a nemzeti biztonság alkotóelemeinek egymásra ható rendszerét:

2.sz. ábra: Biztonsági fajták kölcsönhatása ¹⁰

⁴ Letölthető a <http://president.kremlin.ru/articles/ConstMain.shtml> című honlapról.

⁵ Letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html> című honlapról.

⁶ Letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/25.html> című honlapról.

⁷ Letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/33.html> című honlapról.

⁸ Letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/34.html> című honlapról.

⁹ Letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/5.html> című honlapról.

¹⁰ Vaszilij Burenok, a technikai tudományok doktora, professzor, az Orosz Akadémia tagja – Az Oroszországi Föderáció katonai biztonsága tanulmány a Légi-Kozmikus Védelem 2008/3 számú tudományos folyóiratban (1.sz.ábra).

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

„Ennek megfelelően leszögezhető, hogy az állam biztonságát azon tevékenységek összessége garantálja, amelyek az agresszor elrettentésére és az agresszió visszaverésére irányulnak. Elrettentés (például nukleáris elrettentés) alatt azokat az intézkedéseket értik (politikai, diplomáciai, katonai, gazdasági és más egyéb), amelyek egyértelműen meggyőzik az agresszort, hogy egy adott katonai támadás megindítása esetén olyan mértékű veszteségek érhetnék, amelyek miatt nem érdemes belekezdeni.”¹¹

„A SWOT analízis a szervezettefejlesztésben helyzetértékelésre és problémamegoldásra használt módszer. Az elnevezés az angol szavakból alkotott betűszó: **S**trength (Erősségek), **W**eaknesses (Gyengeségek, fejlesztendő terület), **O**pportunities (Lehetőségek) és **T**hreats (Veszélyek, fenyegetések).

A módszer lehetővé teszi, hogy megvizsgáljuk a változó, globalizálódó világ és az ezzel lépést tartani akaró Oroszország erősségeit és fejlesztendő területeit, valamint lehetőségeit és fenyegetettségét. Az elemzés során a hatályban lévő nemzeti biztonsági dokumentumainak alkalmasságának kiértékelésére és lehetőségeinek felmérésére nyílik lehetőség.”¹²

<p>Erősségek</p> <ul style="list-style-type: none"> – Törvényi háttér rendezettsége. – Határozott politikai irányvonal. – Fejlődő külső kapcsolati rendszer. – Központosított hatalom. – Társadalmi támogatottság. – Szufficites költségvetés. – Haderő költségvetésének növekedése. – Fejlesztéshez szükséges források megléte. 	<p>Gyengeségek</p> <ul style="list-style-type: none"> – A belső konfliktusok. – Alacsony életszínvonal, szociális helyzet. – Ipar és mezőgazdaság fejletlensége. – Demográfiai hullámvölgy. – Nagy létszámú haderő. – Szakemberek kiáramlása. – Hadiipari komplexum képességeinek hiánya. – A „Fehér könyv” nem katonai doktrína. – Összhaderőnemiség hiánya.
<p>Lehetőségek</p> <ul style="list-style-type: none"> – EU és Ázsia fokozódó energia igénye. – Az EU energia függősége. – Iráni partnerség kapu India felé. – Dél-amerikai partnerség leköti az USA. kapacitásainak egy részét. – Nemzetközi szerepvállalás növekedése. – Nemzetközi kapcsolatok fejlődése. – Oroszország megkerülhetetlenné válása. – Az USA hegemon helyzetének csökkenése. – Új erős országok felemelkedése és a velük kialakított kapcsolat. 	<p>Fenyegetések</p> <ul style="list-style-type: none"> – Hagyományos és új típusú kihívások. – Globális, transznacionális és regionális kihívások. – Változó biztonsági környezet, új konfliktusok kialakulása. – A Nyugat előrenyomulása a FÁK-on belül. – Az USA Oroszország-politikájának változása. – A NATO bővítése.

1.sz.táblázat. Az OF SWOT értékelése¹³

¹¹ Vaszilij Burenok, a technikai tudományok doktora, professzor, az Orosz Akadémia tagja – Az Oroszországi Föderáció katonai biztonsága tanulmány a Légi-Kozmikus Védelem 2008/3 számú tudományos folyóiratban.

¹² Brunner Gábor: Oroszország biztonságpolitikájának és nemzetbiztonsági rendszerének változásai Diplomamunka 49. old. ZMNE 2008.

¹³ Brunner Gábor: Oroszország biztonságpolitikájának és nemzetbiztonsági rendszerének változásai

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

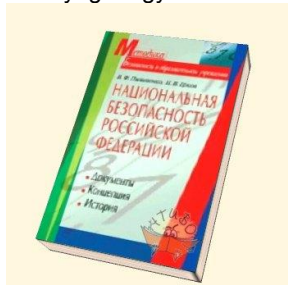
2014. VII. évfolyam 4. szám

Az erősségeket és gyengeségeket együttesen határozzák meg a belső jellemzők. A változtatás lehetősége, felelőssége a vezetésé. A lehetőségek és fenyegetések a külső tényezőkre vezethetők vissza, ezekre nincs közvetlen ráhatás. Fontossá válik azonban az alkalmazkodás, a lehetőségek kihasználása, a fenyegetések lehetőséggé transzformálása. Hasonlóan fontos a fejlesztendő területek és a lehetőségek összekapcsolása.

Az új katonai doktrína kidolgozását azzal indokolják, hogy Oroszország jelenlegi politikai és gazdasági helyzete lehetővé teszi az alapvető biztonságpolitikai dokumentum objektív megalkotását a jelenlegi politikai helyzettől, a meglévő barátoktól és a feltételezett „elenségektől” függetlenül.

Az orosz biztonságpolitikai szakértők minden esetben arra hívják fel a figyelmet, hogy Oroszország csak magára számíthat. Vagyis továbbra is érvényes II. Sándor cár mondása, miszerint „Oroszországnak csak két szövetségese van: a hadsereg és a flotta.

Az Oroszországi Föderáció nemzeti biztonsági politikáját a Nemzeti Biztonsági Stratégiában határozták meg, amelynek lényegét egy rövid elemzésben mutatom be.

3.sz. ábra: Az Oroszországi Föderáció Nemzeti Biztonsága¹⁴

Az Oroszországi Föderáció új Nemzeti Biztonsági Stratégiája¹⁵ 2009. május 13-án került nyilvánosságra. A dokumentum 2020-ig határozza meg Oroszország nemzeti biztonsági prioritásait. A stratégia Medvegyev elnök aláírásával jelent meg, nélkülözve bármilyen társadalmi vitát. Azonban igaz, hogy a dokumentumot számos tudós szakértő és politikus bevonásával az orosz Nemzetbiztonsági Tanács állította össze.

Orosz biztonságpolitikai szakértők szerint az új Nemzeti Biztonsági Stratégia nem tartalmaz semmilyen meglepetést az eddig nyilvánosságra került anyagokhoz képest. A dokumentum a várakozásoknak megfelelően korigálja a nemzeti biztonsági prioritásokat. Oroszország kilépett a Szovjetunió szétesése utáni válsághelyzetből és megerősödött gazdaságilag, amelynek következtében az orosz politikai vezetés úgy ítéli meg, hogy az

Diplomamunka 50. old. ZMNE 2008.

¹⁴ Letölthető a <http://www.chtivo.ru/book/807905/> honlapról, 2014.10.07.

¹⁵ A dokumentum letölthető a <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html> honlapról, 2014.10.07.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Oroszországi Föderáció nemcsak katonailag, hanem gazdaságilag is nagyhatalommá vált (helyesebben kezd válni).

A dokumentum hat fejezetből és száztizenkét cikkelyből áll. A fejezetek:

- I. Általános helyzetértékelés.
- II. A Világ és Oroszország: állapot és a fejlesztés irányai.
- III. Az OF nemzeti érdekei és stratégiai nemzeti prioritások.
- IV. A nemzeti biztonság garantálása.
- V. A Stratégia megvalósításának szervezési, jogi és információs alapjai.
- VI. A nemzeti biztonsági helyzet alapvető mutatói.

Megítélésem szerint a Nemzeti Biztonsági Stratégia azon cikkelyei a meghatározóak, amelyek a világ és Oroszország helyzetének elemzésével, valamint a fejlesztések irányai-
val, a nemzeti érdekek meghatározásával, a stratégiai nemzeti prioritások kijelölésével és mindezek megvalósításának lehetséges módjaival foglalkoznak. Ezekben belül kiemelt szerepet kapnak a demokrácia fejlesztése, a polgári társadalom létrehozása és az Oroszországi Föderáció világhatalommá történő alakítása. Mindezek célja, hogy fenntartsák a stratégiai stabilitást és a kölcsönösen hasznos együttműködést a több vektorú világtrend-szerben.

Míg a 1997-es, illetve a 2000-es Nemzeti Biztonsági Konceptiókban a személyi, társadalmi és állami biztonság prioritásáról volt szó, addig a Nemzeti Biztonsági Stratégiában fő hangsúlyt a nemzeti védelem, valamint az állami és társadalmi biztonság kap. A nemzetközi téren lévő ellentétekről ugyan burkoltabban fogalmaznak, de egyértelműen érződik egy határozott katonapolitikai feszültség. A NATO-val kapcsolatban egyértelmű az orosz álláspont, amely szerint Oroszország nem fogadja el a NATO további terjeszkedését a határai közelében, valamint nem fogadja el a NATO globalizációs törekvéseit sem. Ha ez így folytatódik tovább, akkor Oroszország megkérdőjelezi együttműködését az Északatlanti Szövetséggel. Az Egyesült Államokkal való együttműködésben négy területet emel ki:

- új leszerelési megállapodások;
- a tömegpusztító fegyverek terjedésének meggátolása;
- terrorellenes együttműködés;
- regionális konfliktusok rendezése.

A dokumentumban az orosz vezetés kifejezi aggodalmát, ugyan burkolt formában, az-
zal kapcsolatban, hogy az Amerikai Egyesült Államok katonai fölény elérésére törekszik Oroszországgal szemben. Ilyen területek: stratégiai atomfegyverek, nagy pontosságú fejlett technológiájú rendszerek, hagyományos stratégiai fegyverzeti eszközök, rakétavédelmi rendszerek és az új militarizálása.

A stratégiában kiemelik, hogy az Oroszországi Föderáció nem kezd fegyverkezési versenyt.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Az egész Nemzeti Biztonsági Stratégiában markánsan végig vonul Oroszország azon szándéka, amely szerint minden körülmények között meg fogja védeni az ország nemzeti érdekeit. A 12. cikkely második bekezdésében jelzi, hogy a nyersanyagokért folyó verseny során kialakuló ellentétek megoldása során nem zárható ki a fegyveres konfliktus.

Az új Nemzeti Biztonsági Stratégia megteremti az elméleti alapokat az új orosz Katonai Doktrína megírásához.

4.sz. ábra. Az Oroszországi Föderáció Katonai Doktrínája¹⁶

Oroszország kül- és belbiztonságának (korábban ezt állambiztonságnak nevezték) garantálásában fontos szerepet töltenek be a nemzetbiztonsági szolgálatok. A háborúk és forradalmak közötti „hétköznapi” ezek a szervezetek biztosítják az ország függetlenségét és az alkotmányos rendjét.

Az orosz nemzetbiztonsági szolgálatok felépítése és alárendeltsége demokratikus jeget mutat, de a valóságban minden az elnök kezében összpontosul. A volt szovjet állambiztonsági struktúrához képest érezhető az amerikai mintához való törekvés. A fő lényegi változás a polgári felderítés és elhárítás szétválasztása. Az úgynevezett Külső Hírszerzés (SZVR¹⁷) kikerült a volt KGB jogutódja, az FSZB¹⁸ alárendeltségéből. A katonai felderítés megőrizte önállóságát a vezérkaron belül, mint Katonai Felderítő Főcsoportfőnökség (GRU¹⁹). Az elhárítás továbbra is egy szervezeten belül – az FSZB különböző szolgálataiként – végzi feladatát. A Katonai Elhárítás önálló igazgatóságként felel a haderő és a határőrség biztonságáért.

A Szövetségi Biztonsági Szolgálat közvetlenül az elnöknek van alárendelve.

¹⁶ Letölthető a <http://pavlonews.info/news/date/2008/12/page/26> honlapról, 2014.10.07.

¹⁷ SZVR – Szluzsba Vnyésnoj Razvédki, Külső Hírszerzés

¹⁸ FSZB – Federatyivnaja Szluzsba Bezopásznosztyi, Föderációs Biztonsági Szolgálat

¹⁹ GRU – Glávnoe Razvédovátyelnoe Upravljénie, Katonai Felderítő Főcsoportfőnökség

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A biztonsági szolgálatokat az alábbi szervezetek felügyelik:

- Az Oroszországi Föderáció Biztonsági Tanácsa (elnök);
- Az Elnöki Adminisztráció Állami és Jogi Irányítás Nemzetbiztonsági Jogi Kérdések Igazgatósága;
- Adminisztratív Igazgatóság (kormány);
- Biztonsági Bizottság (Állami Duma (GD)²⁰);
- Védelmi és Biztonsági Bizottság [Szövetségi Tanács (SZF²¹)].
- Nemzeti Antiterrorista Bizottság.

A hadiipari komplexum felderítési igényeinek összegyűjtéséért és szétosztásáért a kormány Hadiipari Bizottsága felelős.

Az Oroszországi Föderációban az alábbi biztonsági (speciális) végzik a nemzetbiztonsági feladatokat:

Felderítés:

- Külső Hírszerző Szolgálat;
- Katonai Felderítő Főcsoportfőnökség (Vezérkar);
- Katonai Térképészeti Szolgálat (Vezérkar) – műholdas felderítés;
- Oroszország és Fehéroroszország Szövetségi Biztonsági Bizottsága (a két ország biztonsági szolgálatai tevékenységének koordinálása);

Elhárítás:

- FSZB (Szövetségi Biztonsági Szolgálat);
- A Technikai és Export Ellenőrző Szövetségi Szolgálat (információ biztonság és elhárítás);
- Szövetségi Őrzésvédelmi Szolgálat (szövetségi vezetők védelme);
- Az Elnöki Adminisztráció Speciális Programok Főcsoportfőnöksége;
- Szövetségi Vám- és Drogellenes Szövetségi Szolgálat;
- A FÁK Antiterrorista Központja (a FÁK biztonsági szolgálatai tevékenységének koordinálása).²²

A nemzetbiztonsági szolgálatok struktúrájának áttekintése után vizsgáljunk meg két meghatározó szervezet felépítését és működését. A polgári nemzetbiztonsági szervezetek közül a legfontosabb az FSZB, elhárítás.

²⁰ GD – Gazudársztvennaja Duma, a Szövetségi Gyűlés (Országgyűlés) Alsó Háza

²¹ SZF – Szavjét Fedrácii, Szövetségi Tanács, a Szövetségi Gyűlés (Országgyűlés) Felső Háza

²² Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

5.sz. ábra: Az FSZB Címere és a Ljubljánkai Központja²³

Az FSZB az egész ország területére kiterjedő szervezeti struktúrával rendelkezik. Ugyanakkor egy igen erősen centralizált vezetési rendszert foglal magában. Ez azt jelenti, hogy minden tevékenységet – régi szovjet módon – központilag rendelnek el és központi ellenőrzés mellett vezetnek le.

Az orosz elhárítás állandó átalakításon esik át. 2003-ban Putyin elnök utasításának megfelelően a Határőrség az FSZB alárendeltségébe került. 2004 júliusától novemberig átszervezték az FSZB-t.

A Határőrség FSZB-hez kerülésével a szolgálat igazgatójának, egyik helyettese a Határőrség parancsnoka.

További változásokra került sor a központi apparátusban is, az igazgatóságok felszámolásra kerültek, helyettük szolgálatokat hoztak létre.

A Személyügyi Igazgatóság helyett Személyügyi és Szervezési Szolgálatot állítottak fel, de a feladatok és személyi feltételek megmaradtak. A fő elhárítási szervezeti egységek megmaradtak.

A Határőrség szervezete is változáson ment keresztül. Az eddigi határvonalat követő szervezeti felépítést felváltotta a regionális-objektum struktúra. Ez azt jelenti, hogy az eddigi 10 határőr körzet helyett 8 körzet van.

²³ Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

6.sz. ábra. Az FSZB szervezeti felépítése²⁴

Az FSZB fő szervezeti egységei, objektumai:

- FSZB Központi Apparátusa;
- FSZB Központi Törzse (Ljubljanka);
- FSZB Akadémia;
- Vizsgálati Fogház (Lefortovo);
- FSZB különleges alakulatai (SZPECNAZ),²⁵
- Regionális főnökségek.

²⁴ Az adatok letöltve a <http://www.fsb.ru/> honlapról, 2014.09.22.

²⁵ SZPECNAZ – Szpeciálnovo Naznacsényija, Különleges Rendeltetésű (pl. alakulat) rövidítése, Oroszország mindegyik erőszakos szervezetének van ilyen alakulata.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A központi apparátus felépítése:

1. Elhárító Szolgálat;
2. Határőrségi Szolgálat;
3. Alkotmányos Rendvédelmi és Terror Elhárító Szolgálat;
4. Tudományos-technikai Szolgálat;
5. Gazdaság-biztonsági Szolgálat;
6. Műveleti Információs és Nemzetközi Szolgálat;
7. Személyügyi és Szervezési Szolgálat;
8. Ellenőrző Szolgálat;
9. Közvetlen ellátó és biztosító alegységek.

Az Elhárító Szolgálaton belül van a Katonai Elhárítási Igazgatóság, amelynek szervezeti felépítése regionális alapon került meghatározásra. A haderőn kívül a határőrség katonai elhárítását is ez a szervezet végzi. A katonai elhárítás a központi szervezetén kívül területi (regionális) főnökségekkel rendelkezik a négy katonai körzetben és a haditengerészet flottáinál.

7. sz. ábra. Az FSZB Katonai Elhárítás Igazgatóságának a címere²⁶

Az orosz biztonsági szolgálatok közül egyik szervezetet sem fedi olyan homály, mint a Vezérkar (2.) Főcsoportfőnökségét – 2014-től csak így van felsorolva a VK szervezetei között -, azaz a *Katonai Felderítő* Főcsoportfőnökséget.

²⁶ Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

8.sz. ábra. A GRU új székhelye²⁷

Ez az egyedüli biztonsági szolgálat, amelynek nincsen közvetlen kapcsolata a sajtóval. A főcsoportfőnökség közvetlenül a vezérkari főnöknek, illetve a miniszternek van alárendelve. A szolgálat vezetője egyben a vezérkari főnök helyettese is. A főcsoportfőnöknek nincs meghatározott, állandó fix időpontja az elnöknek történő közvetlen jelentésre. Ezzel szemben a Külső Hírszerző Szolgálat (SZVR) vezetője minden hétfőn tesz jelentést az elnöknek. Szakértők szerint ez azzal magyarázható, hogy a katonai felderítés inkább a fegyveres erők számára szerez információt. Ezek az adatok és elemzések annyira konkrétak és részletekbe menőek, hogy az elnöknek nincsen szüksége ilyen mélységű tájékoztatásra. Azonban adott esetekben az elnök, mint legfelsőbb főparancsnok bármikor kérhet konkrét információkat és elemzéseket a katonai felderítéstől.

Современная структура ГРУ, какие ее ожидают метаморфозы?

9.sz. ábra. A GRU szervezeti felépítése²⁸

²⁷ Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A főcsoportfőnökség 12 szakmai főnökségből, 6 támogató főnökségből és az egyéb kiegészítő osztályokból áll.

Szakmai (csoport)főnökségek:

- Első Csoportfőnökség: ügynöki felderítés Európában. A csoportfőnökség főnökségeket foglal magában, amelyek mindegyike meghatározott országok (csoportok) irányában folytatott felderítési feladatokat végez. A főnökségeken belül minden célországnak van saját szekciója.
- Második Csoportfőnökség: ügynöki felderítés Észak- és Dél-Amerikában, valamint Angliában, Ausztráliában és Új-Zélandon. A csoportfőnökség főnökségeket foglal magában, amelyek mindegyike meghatározott országok (csoportok) irányában folytatott felderítési feladatokat végez. A főnökségeken belül minden célországnak van saját szekciója.
- Harmadik Csoportfőnökség: felderítés az ázsiai országokban.
- Negyedik Csoportfőnökség: felderítés Afrikában.
- Ötödik Csoportfőnökség (csapatfelderítés), ellátja a fegyveres erők struktúrájában jelenlévő felderítő szervezetek irányítását és információkkal történő ellátását. Ugyanakkor ez a főnökség végzi a fegyveres erők felderítő szerveinek technikai (összeköttetés, rejtjelzés, informatika, speciális archívum, pénzügy stb.) biztosítását is, valamint a GRU különleges (SZPECNAZ) csapatainak vezetését is.
- Hatodik főnökség (elektronikus és rádiótechnikai felderítés), a hagyományos rádióelektronikai felderítés mellett magában foglalja az űr(műholdas)felderítés irányító központját (K-500 objektum a Volokalamszkoje országút mellett). A GRU hivatalos fedőszerve a műholdakkal kapcsolatos kereskedésben a „SZOVINFORMSZPUTNYIK” vállalat. A szervezet alárendeltségében vannak a különböző rendeltetésű különleges (OSZNAZ²⁹) alegységek.
- Hetedik főnökség (a NATO irányában végzett felderítés), a feladat végrehajtására öt különböző területi egységgel rendelkezik.
- Nyolcadik főnökség (kiemelten fontos országok irányában végzett felderítés, ilyenek USA, Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Kína).
- Kilencedik főnökség: katonai technológiák felderítése.
- Tizedik főnökség: a hadigazdaság, hadiipar, fegyverkereskedelem és a gazdasági biztonság irányokban végzett felderítés.
- Tizenegyedik főnökség: a különböző országok stratégiai nukleáris erőinek az irányában végzett felderítés.
- Tizenkettedik főnökség: feladatköre ismeretlen.

²⁸ Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

²⁹ OSZNAZ (Oszobava Naznacsényija) – Különleges Rendeltetésű (pl. alakulat) rövidítése.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

Támogató főnökségek:

- Kozmikus felderítő főnökség;
- Személyügyi főnökség;
- Operatív-technikai főnökség;
- Adminisztrációs és technikai főnökség;
- Együttműködési (kapcsolattartó) főnökség;
- Politikai főnökség;

Egyéb kisegítő szervek:

- Nyilvántartó (archív) osztály;
- Információs szolgálat;
- Információ-terjesztési osztály;
- Két tudományos kutatóintézet;
- Katonadiplomáciai Akadémia (zsargonnal: „Konzervatórium”).

A fentiekben felsorolt szervezeti egységek az orosz haderő elitjét képezik. A GRU szervezeti egységei tagjainak felkészültsége és fegyverzete meghaladja a fegyveres erők desztant, illetve speciális egységeinek kiképzettsége szintjét és felszerelését. A Katonadiplomáciai Akadémiára jelentkezők mindegyikének minimum századosi rendfokozattal és 5-7 éves csapatszolgálattal (előnyben részesülnek a speciális erőkben szolgáltak) kell rendelkezniük. A külföldön tevékenykedő GRU és SZVR rezidentúrák (illegális hírszerző szervezetek) létszamarányai 6:1-hez.

„A GRU parancsnokság 2006 novemberében új székházba költözött a Moszkva külvárosában található hírhedt Üvegházba („Sztjekljaska”), amelyből a GRU vezetése egy változatos és szerteágazó hírszerző apparátust irányít.

10.sz. ábra: A GRU új székhelye³⁰

³⁰ Az adatok letöltve a <http://www.agentura.ru/> honlapról, 2014.09.22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

A központi épületben található a kiképzőközpont is, lőtérrel és medencével. A székházban található a korábban részlegesen leépített rádióelektronikai felderítés is. A GRU emberei diplomáciai fedésben jelen vannak az orosz nagykövetségeken is.”³¹

A GRU, mint más biztonsági szolgálatok szervezeti felépítése államtitok. A felvázolt struktúra a kiszivárgott és publikált információk alapján került meghatározásra. Nagy a valószínűsége annak, hogy ezek a szervezeti egységek léteznek, de tevékenységük területe pontosan nem ismert, vagy vannak olyanok, amelyek létezéséről jelenleg nincs információ.

A katonai (GRU) SZPECNAZ megjelenése a mobil atomeszközök rendszerbeállításához köthető. Ugyanis ezen alakulatok akkori alaprendeltetése a NATO mobil nukleáris eszközeinek a felfedése és megsemmisítése volt. Ennek megfelelően az akkori szovjet védelmi miniszter, Vasziljevskij marsall kiadta a SZPECNAZ megalakításáról szóló direktíváját 1951. május 1-i keltezéssel.³² A miniszteri rendelet 46.120 fős század felállítását határozta meg. Ezek a századok az úgynevezett elsőlépcsős hadosztályok felderítő zászlóaljaiban kaptak helyet. Természetesen az alaprendeltetés mellett klasszikus mélységi-felderítési feladatok is voltak, mint az ellenség mélységében felfedni a csapatcsoportosításokat, diverzáns akciók végrehajtása valamint a partizán-tevékenység megszervezése és támogatása.

1957-ben újraszervezték a SZPECNAZ alegységeket. Felállítottak 5 SZPECNAZ zászlóaljat, amelyek a katonai körzet parancsnokainak voltak alárendelve. 1962-ben minden katonai körzetben létrehoztak egy-egy keret SZPECNAZ dandárt, összesen tízet. Ezek a dandárok csak a háborúban kerültek volna feltöltésre. A SZPECNAZ tiszti állományát először a Rjazani Katonai Főiskolán, majd 1977-től a Frunze Akadémia felderítő fakultásán képezték.

Az afganisztáni háború az egész Szovjet Hadseregére jelentős változtatásokat eröltetett rá, hiszen az aszimmetrikus háború teljesen más harceljárást igényel, mint egy klasszikus, frontokon alapuló háború. Így a SZPECNAZ alakulatok jelentős részét a konkrét feladatok végrehajtására felállított osztagokká szervezték át. Ezek az osztagok saját törzs és támogató-biztosító részlegek mellett négy megerősített századból álltak. Összesen mintegy 520 fő.

A szovjetunió agóniája során a SZPECNAZ alakulatokat sok helyen bevetették, de a halál beálltát még a SZPECNAZ sem tudta megakadályozni. A birodalom szétesése eredményeként a SZPECNAZ alakulatok is – hasonlóan az egész haderőhöz – a különböző köztársaságok Fegyveres Erőibe kerültek.

A két csecsenföldi háborúban aktívan részt vettek a különböző katonai körzetekből öszszeszevont SZPECNAZ osztagok. A SZPECNAZ csapatok részvételét jól jellemzi, hogy a II.

³¹ RIA Novosztyi 2006. 11. 09.-i száma (letölthető <http://en.rian.ru/photolents/20061109/>)

³² Letöltve http://www.bratishka.ru/archiv/2008/10/2008_10_5.php 2014.10.11.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2014. VII. évfolyam 4. szám

világháború óta először 2001-ben kapta meg egy katonai alakulat – 22. önálló SZPECNAZ dandár – a gárda címet.

Jelenleg az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői összesen kilenc SZPECNAZ dandárt és kettő SZPECNAZ zászlóaljat foglal magában. Ezek az alakultok a GRU alárendeltségében vannak.³³

A legújabb kori történelemben, a Krím annektálásakor a SZPECNAZ katonái voltak azok az úgynevezett „zöld” emberkék.

Oroszország bel- és külpolitikájának megvalósításában mindig is nagy szerepe volt és van az erőszakszervezetek aktív tevékenységének.

A Nemzeti Biztonsági Stratégiában meghatározott nemzetbiztonsági fejezet védelmi szektorának a gyakorlati megvalósítása a katonapolitika feladata.

Oroszország biztonságpolitikáját a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően az alkotmány és a Nemzeti Biztonsági Stratégia határozza meg. Ebből a két alapküldetésből kiindulva kerül megalkotásra a külpolitikai koncepció, a katonai doktrína, valamint a többi nemzeti biztonsági dokumentum.

Az orosz külpolitikát a célok, az eszközök és érdekérvényesítési módszerek megújulása jellemzi. Az orosz diplomácia Putyin elnöksége idején elért politikai stabilizáció eredményeként magabiztosabbá vált. Reálisan méri fel lehetőségeit – külpolitikáját a pragmatizmus, a gazdasági érdekérvényesítés jellemzi. Oroszországnak ma nincs ellenségképe és nincs ellensége sem.

Oroszország a megerősödő gazdaságára és a korszerűsített haderejére támaszkodva meg fogja védeni gazdasági érdekeit a világ bármely pontján. Egy erősödő érdekérvényesítő képességgel bíró Oroszország jelentős szerepet tölt be a világ és Európa – benne Magyarország – biztonsági környezetének alakításában.

Kulcsszavak: Nemzetbiztonsági szolgálatok, FSZB (Szövetségi Biztonsági Szolgálat), SZVR (Külső Hírszerző Szolgálat), GRU (Felderítő Katonai Főcsoportfőnökség), Határőrség, Ljubljánai Központ, FSZB Katonai Elhárítás Igazgatóság, területi (regionális) főnökségek, GRU különleges (SZPECNAZ) csapatai.

Keywords: Secret Services, FSB (Federal Security Service), SVR (Foreign Intelligence Service), GRU (Main Intelligence Directorate), Border Service, FSB Headquarters (Lubyanka), FSB Department of Military Counterintelligence, Directorates in regions, GRU Special Forces (Spetsnaz).

³³ Letölthető a <http://topwar.ru/8087-specnaz-gru-elita-voysk-rossii-ot-rozheniya-do-raspada.html> honlapról, 2014.10.11.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Tömösváry Zsigmond, dr. Nagy László: Oroszország a harmadik évezred küszöbén, Honvéd kiadó 1999
- Prof..Dr. Vaszilij Burenok, – Az Oroszországi Föderáció katonai biztonsága tanulmány a Légi-Kozmikus Védelem
- 2008/3 számú tudományos folyóiratban
- Brunner Gábor: Oroszország biztonságpolitikájának és nemzetbiztonsági rendszerének változásai Diplomamunka
- 49. old. ZMNE 2008.
- <http://president.kremlin.ru/administration.shtml>
- <http://www.scrf.gov.ru/documents/99.html>
- <http://www.agentura.ru/>
- <http://www.fsb.ru/>
- <http://en.rian.ru/photolents/20061109/>
- <http://www.chtivo.ru/book/807905/>
- <http://www.scrf.gov.ru/documents/1.html>
- <http://pavlonevs.info/news/date/2008/12/page/26>
- <http://topwar.ru/8087-specnaz-gru-elita-voysk-rossii-ot-rozhdeniya-do-raspada.html>